

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Datum
2020-11-30

Vår referens
Anna Libietis

Dnr
U2020/03826/GV

Yttrande rörande Utredningen om planering och dimensionering av Komvux och gymnasieskola, SOU 2020:33

Företagarna har valt att yttra sig över rubricerat betänkande och anför följande.

Sammanfattning

Företagarna välkomnar utredningen och ställer sig positiva till ett flertal av utredningens förslag. Särskilt välkomnar vi förslagen om att arbetsmarknadens behov ska vägas in vid planering och dimensionering av såväl gymnasieskolan som Komvux. Det är avgörande för att komma till rätta med den kompetensbrist som råder bland de små och medelstora företagen. En självklar utgångspunkt vid planering och dimensionering av all utbildning måste vara att behoven även hos de mindre företagen beaktas, exempelvis via de branschråd som nämns i utredningen.

Samtidigt som Företagarna välkomnar förslagen om dimensionering, ser vi ett antal risker. Vi är oroade för att ökad statlig styrning och krav på effektivt resursutnyttjande riskerar att försvåra den flexibilitet som krävs för att möta småskaliga och lokala behov från näringslivet. Företagarna menar därför att finansiering måste tryggas för att även mer kostsamma och lokalt anpassade utbildningar fortsatt ska kunna genomföras. Avgörande för stärkt likvärdighet och för att utbildning i högre utsträckning ska leda till arbete är också att de anordnare med högst kvalitet är de som får bedriva utbildning. Det kräver en stärkt resultatuppföljning. Företagarna ser en risk att de ramar som utredningen presenterar riskerar att bli alltför stelbenta och leda till en utveckling i motsatt riktning.

Kartläggningar som Företagarna genomfört visar att det hos våra medlemsföretag råder särskilt kännbar brist på gymnasialt yrkesutbildad kompetens. Det är därför avgörande att yrkesprogrammets attraktivitet stärks, varför Företagarna menar att yrkesprogrammen bör ge högskolebehörighet som huvudregel. Därtill behöver stärkt information om utbildningars kvalitet kompletteras med stärkt studie- och yrkesvägledning för att ge eleverna bättre möjlighet att göra informerade studieval.

Om Företagarna

Företagarna är Sveriges största företagarorganisation. Vi företräder 60 000 företagare och finns representerade i alla landets kommuner genom 250 lokalföreningar. Vi erbjuder nätverk, kunskap och praktisk hjälp samt driver utvecklingen för ett bättre företagsklimat.

Av Sveriges över en miljon företag har endast omkring 7 000 företag mer än 50 anställda. De små företagen är motorn i svensk ekonomi och sedan 1990 har 4 av 5 nya jobb skapats i små och medelstora företag. Totalt arbetar två miljoner svenskar i dessa företag.

Utbildnings- och kompetensförsörjningsfrågor har mycket stor betydelse för små och medelstora företag. Företagarna har därför valt att yttra sig över rubricerat betänkande.

Arbetsmarknadens behov måste beaktas i större utsträckning

Enligt Företagarnas årligen återkommande undersökning, Småföretagsbarometern, utgör bristen på lämplig arbetskraft företagets största tillväxthinder. Trenden har varit ihållande sedan 2015. Även under 2020, då konjunkturläget kraftigt försvagats och arbetslösheten har ökat, är det främsta tillväxthindret enligt småföretagen svårigheten att hitta lämplig arbetskraft.¹ Arbetskraft med yrkesutbildning från gymnasieskola och eftergymnasial nivå är mest efterfrågad av små och medelstora företag.

När kompetensförsörjningen inte fungerar drabbar det inte bara den enskilda arbetsgivaren. Det drabbar i allra högsta grad även Sveriges tillväxt och välfärd. Situationen är komplex och det finns många anledningar till att kompetensförsörjningen inte fungerar, men en sak är säker: dagens gymnasie- och vuxenutbildning förmår inte leverera den kompetens som efterfrågas av företagen. Högkvalitativ utbildning som tar avstamp i företagets behov inom såväl gymnasieskola som Komvux är en central del av lösningen för att säkra den svenska arbetsmarknadens nuvarande och framtida kompetensbehov. Företagen verkar på en marknad i ständig förändring och har därtill behov av återkommande utbildningar för sin personal. Liksom utbildningsystem behöver säkerställa att man regelbundet kan utveckla sina kunskaper behöver det främja att fler personer startar företag. Dessa kan i sin tur kan bli framgångsrika företagare och jobbskapare för många andra.

Företagarnas ståndpunkter

Nedan följer Företagarnas synpunkter på några av utredningens förslag.

6.1.1 Det behövs nya principer för planering och dimensionering av utbudet i gymnasieskolan

Företagarna tillstyrker utredningens förslag. Företagarna vill poängtera vikten av att arbetsmarknadsprognoserna inkluderar små och medelstora företags behov. I Arbetsförmedlingens arbetsmarknads- och yrkesprognoser har hittills endast företag med fler än tio anställda inkluderats. Vid sidan av goda prognoser är det av vikt att studie- och yrkesvägledningen stärks för att ge eleverna bättre möjlighet att göra informerade studieval.

Att vända det sjunkande intresset för yrkesutbildning på gymnasial nivå är av stor betydelse. Gymnasiereformen GY11 innebar bland annat att yrkesutbildningar inte längre per automatik gav högskolebehörighet utan kräver aktiva tillval av eleven. Följden har blivit ett sjunkande intresse från både elever och föräldrar som inte velat stänga dörren för framtida högskolestudier. Med anledning av det förespråkar Företagarna att högskolebehörigheten för yrkesutbildningarna återinförs.

Företagarna anser vidare att det krävs riktat stöd till huvudmännen, för att säkerställa att arbetsmarknadens behov styr vid planering och dimensionering av utbildningsplatser även i de fall där det är förenat med högre kostnader jämfört med andra utbildningar. Detta för att säkerställa att utbildningssystemet förmår fånga upp hela arbetsmarknadens behov.

6.1.2 Kommuner ska samverka för ett ändamålsenligt utbud

Företagarna tillstyrker utredningens förslag. Bättre samverkan är en förutsättning för att ett brett utbud av utbildningar som möter arbetsmarknadens behov ska kunna erbjudas till en rimlig kostnad. Företagarna vill emellertid påpeka att vi, trots att vi tillstyrker huvudprincipen om ett brett utbildningsutbud till rimliga kostnader, anser att undantag måste kunna göras när det finns påtagliga behov av särskilda utbildningsåtgärder baserade på behov hos företagen.

6.1.4 Möjligheten att delta i yrkesutbildning i regionalt Yrkesvux inom samverkansområdet ska öka

Företagarna tillstyrker att det ska förtydligas i förordningen om regionalt Yrkesvux att personer hemmahörande i ett samverkansområde fritt ska kunna söka utbildning som erbjuds inom

¹ <https://www.foretagarna.se/politik-paverkan/rapporter/smaforetagsbarometern/smaforetagsbarometern-2020/expansionsutsikter-och-tillvaxthinder/>

samverkansområdet samt att kommunerna ska ta emot behöriga sökanden från alla delar av samverkansområdet.

Företagarna avstyrker emellertid förslaget om att företrädare ska ges till den som har kort tidigare utbildning och en svag ställning på arbetsmarknaden, om alla behöriga inte kan antas till utbildningen. Utbildningsavhopp är ett stort problem. I en dimensionering som ska ta hänsyn till arbetsmarknadens behov, menar Företagarna att huvudregeln bör vara att de som har bäst möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen och därefter få ett arbete ska prioriteras. Det är därför angeläget att ta fram urvalsmetoder, t.ex. test eller intervjuer, som tillförsäkrar att de som antas har möjlighet att klara utbildningen och därefter få ett arbete. Grupper med begränsad utbildningsbakgrund, bristande språkkunskaper etc. bör erbjudas förberedande insatser eller stödinsatser parallellt med utbildningen.

6.1.5 Skolverket ska i sin fördelning av statsbidrag för regionalt Yrkesvux ta hänsyn till behoven på hela arbetsmarknaden

Företagarna tillstyrker förslaget. Som redan anförts ovan, vill Företagarna poängtera betydelsen av att arbetsmarknadsprognoserna inkluderar små och medelstora företags behov.

6.2.1 Enskilda huvudmän ska bidra till ett ändamålsenligt utbud

Företagarna tillstyrker förslaget.

Företagarna vill emellertid påpeka att ett alltför ingripande krav på ett specifikt resursutnyttjande riskerar att slå undan benen för den flexibilitet som krävs för att möta småskaliga och specialiserade behov i näringslivet. Finansiering måste tryggas för att även denna utbildning fortsatt ska kunna genomföras. Avgörande för att utbildning i högre utsträckning ska leda till arbete och för starkt likvärdighet är också att de anordnare med högst kvalitet är de som får bedriva utbildning. Det kräver starkt resultatuppföljning och Företagarna menar att sämre skolor måste kunna ersättas av bättre, oavsett om det är privata eller fristående huvudmän.

6.2.2 Enskilda huvudmän är en del av det regionala utbudet

Företagarna tillstyrker förslaget.

6.3.1 Skolverket ska ta fram regionala planeringsunderlag om behovet av gymnasial utbildning

Företagarna tillstyrker förslaget. Företagarna vill dock påtala vikten av att involvera små och medelstora företag i utvecklingsarbetet. Företagarna vill även framhålla att vi inte ser behov av att Skolverket regionaliseras. Myndighetens roll bör istället vara att, t.ex. genom att ta fram planeringsunderlag, stödja det regionala arbetet för att få till stånd en adekvat dimensionering av kommande utbildningar.

6.3.3 Skolhuvudmännen ska rapportera sitt planerade utbud till Skolverket

Företagarna tillstyrker utredningens förslag och delar bedömningen att Skolverket bör få i uppdrag att även fortsättningsvis upprätthålla en publik databas med uppgifter om samtliga aktuella utbildningserbjudanden. Företagarna vill emellertid påpeka att det är viktigt att uppgifterna kan inhämtas på ett sätt som minimerar den administrativa pålagan för huvudmännen.

6.3.4 Huvudmännens information till ungdomar och vårdnadshavare om gymnasieutbildningarna ska förbättras

Företagarna tillstyrker förslaget. Det är av stor vikt att uppgifterna inte tillgängliggörs endast hos respektive huvudman, utan även på Skolverkets informationsplattform. Företagarna vill även här påpeka vikten av att den information som ska lämnas av respektive huvudman inhämtas på ett sätt som minimerar den administrativa pålagan för huvudmännen.

Företagarna vill vidare, vilket redan påtalats ovan, lyfta fram att vi anser att högskolebehörigheten för yrkesutbildningarna bör återinföras för att stärka yrkesutbildningarnas attraktionskraft.

6.3.5 Regionala branschråd för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska bidra med information om arbetsmarknadens kompetensbehov

Företagarna tillstyrker förslaget. Det är av stor vikt att på regional nivå analysera kompetensförsörjningsbehoven och däri ta hänsyn till näringslivets synpunkter på utformning och innehåll i utbildningar. Företagarna vill dock påtala att det kan vara svårt för en representant för en diversifierad bransch att företrädare hela branschen. Det måste vara möjligt att fånga upp behovet av och ta fram utbildning inom flexibla, småskaliga utbildningar som svarar mot företagets behov.

Branschråden måste därför säkerställa att de även involverar de små företagen och att deras behov fångas upp. På detta område hade Företagarna önskat fler förslag från utredningen.

Företagarna vill påtala att regelbörda är ett av företagets största tillväxthinder. De regionala branschrådens uppdrag bör därför vara tydligt och utformat så att den administrativa bördan inte blir betungande för deltagande företag och branscher. Ett sätt att minska den administrativa bördan vore att sammanfoga branschråden för gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Företagarna vill även lyfta fram att det behövs en tydlig koppling från nationella programråd till regionala branschråd, då det inte alltid är uppenbart att man på regional nivå är bäst lämpad att bedöma helheten och arbetsmarknadens behov.

6.3.6 Det nationella uppföljningssystemets insamlade uppgifter måste kunna offentliggöras på skol- och huvudmannnivå

Företagarna instämmer i utredningens bedömning.

6.6.1 Samverkansavtal ska omfatta all sammanhållen yrkesutbildning i Komvux på gymnasial nivå

Företagarna tillstyrker förslaget. Företagarna vill emellertid påtala vikten av att de föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör göra gällande att de anordnare med högst kvalitet är de som får bedriva utbildning.

6.6.2 Skolverket ska besluta om regionala ramar för utbudet på gymnasial nivå

Som påtalats ovan är Företagarna oroade för att ökad statlig detaljplanering riskerar att omintetgöra den flexibilitet som krävs för att möta småskaliga och lokala behov i näringslivet. Företagarna tillstyrker därför förslaget endast under förutsättning att det också fortsatt finns väl fungerande metoder för att fånga upp lokala och specialiserade behov liksom att det finns goda möjligheter att finansiera dessa.

6.6.4 Kommuner och huvudmän för utbildning ska få lämna synpunkter innan Skolverket beslutar om ramar

Företagarna tillstyrker förslaget, men vill påtala att även branscher och lokala företag bör beredas möjlighet att lämna synpunkter innan Skolverket beslutar om ramar.

6.6.10 Utökade möjligheter att delta i yrkesutbildning i Komvux

Företagarna tillstyrker förslaget.

6.8.1 Det finns fortsatt behov av statsbidrag för vissa utpekade områden inom ramen för regionalt Yrkesvux

Företagarna tillstyrker förslaget. Företagarna vill dock påtala att tillgången till gymnasial yrkeskompetens är av stor vikt för kompetensförsörjningen och att vi därför ser en risk med att på sikt ta bort öronmärkta medel för regionalt Yrkesvux.

6.8.2 Arbetsplatsförlagt lärande ska ingå i all sammanhållen yrkesutbildning i Komvux

Företagarna tillstyrker förslaget.

6.9.1 Nya verktyg för tillsyn och kvalitetsgranskning avgörande för en mer likvärdig gymnasial utbildning

Företagarna delar utredningens bedömning. En granskning av undervisningens kvalitet i gymnasial utbildning är en viktig nyckel för att utbildningarna i högre utsträckning ska leda till att företagets kompetensbehov.

6.9.2 Gymnasieskolans utbildningar bör utvecklas

Företagarna delar utredningens bedömning.

7.2.4 Huvudmän ska arbeta aktivt för en allsidig social elevsammansättning vid sina skolenheter

Företagarna avstyrker förslaget. Företagarna bedömer att förslaget blir svårt för huvudmännen att realisera och att det leder till rättsosäkerhet och brist på transparens. Företagarna anser att

likvärdighet bäst uppnås genom att skolor med högst kvalitet får genomföra utbildning och att eleverna har möjlighet att genomföra informerade val.

2020-11-30

Anna Jansson Libietis
Expert utbildningsfrågor
Företagarna

Fredrik Östbom
Samhällspolitisk chef
Företagarna